

in vojsko ne da. Tudi slavna Teritorialna obramba tega Republiki Sloveniji ne more zagotoviti. Pogajalski predlogi Republike Slovenije se morajo s področja državnosuverenostnih zahtev (lastna armada in umik okupacijske, simbolni napisi na mejah, lastno ime sicer ničvrednega denarja, lastne znamke, lastne zastave, lastne in še in še lastne državne službe, privilegiji in pravice) preseliti na področje ekonomskorazvojnih zahtev (skupni trg, carinska zveza, pretok menjalnih in investicijskih tokov, pocenitev državnih aparatov s skupnimi službami, zagotovitev trdnosti pogodb, jamstvo lastnine . . .).

Neuspeh vseh v konflikt vpletenih politik kliče po spremembi v vseh teh politikah. Sprememba politike Republike Slovenije se za zdaj še ne nakazuje na obzoru, kar ji bo zagotovo škodovalo, saj bo morda (kot ob pogajanjih o premirju v Zagrebu in na Brionih) morala tisto, kar je v njenem najbolj lastnem interesu, spet sprejeti s stisnjenimi zobmi namišljenega poraženca, ki še vedno goji iluzijo, da je njegova moč v enostranskih odločitvah, postavljanju drugih pred izvršena dejstva in v oboroženi obrambi tako doseženih privilegiranih pogajalskih pozicij. Namesto takega pristopa in namesto nizanja osamosvojitvenih državnih institutov in institucij, ki naj bi jih vzela takoj ali postopno v lastne roke, si bo morala Republika Slovenija izračunati, kaj se ji bolj splača: ekonomska razvojna politika v okvirih jugoslovanske zveze držav ali ekonomska razvojna politika v okviru nacionalne samostojne države. O tem se bo splačalo pogajati: o trajni rešitvi ekonomskega zastoja in razkroja po najoptimalnejši poti z vsemi plusi in minusi.

Glede na stanje v SFRJ oziroma njenih morda jutri osamosvojenih republikah si je možno in razumno zastaviti kot cilj tak izstop z dna krize, ki bo nadzorovan v prostoru nacionalne države, izvajan v skupnem jugoslovanskem prostoru in zajamčen z evropsko odločitvijo. Vsekakor pa ni interes Republike Slovenije, da se na pogajanjih ob evropski prisotnosti prsi z mejami, simboli in urejanjem vojaških zadev. Ekonomski razvoj je njen primarni interes, zaradi njega je tudi zainteresirana za jugoslovanske integracije, evropske integracije in svetovne integracije. Zaradi državljanstva, prebivalstva in prostora, ki ga zastopa, pa je zainteresirana za tako varstvo identitete, združljivo s svetovno odprtostjo, ki ga lahko nudi sodobno pojmovana suverenost: izredno draga dobrina, ki jo zelo redko uporabljajo tisti, ki jo res posedujejo.

BOJKO BUČAR

Nekatere mednarodne dileme in pogledi na samostojnost Slovenije

25. junija 1991 je Slovenija razglasila svojo neodvisnost in samostojnost kot država v mednarodni skupnosti¹ in zaprosila vrsto drugih držav za mednarodnopravno priznanje. Kolikor nam je znano, na to dejanje in omenjeno prošnjo ni bilo

¹ Gre za vprašanje nastanka suverene države, ki ima kot posledico tri pravne attribute suverenosti: pravico do sklepanja mednarodnih pogodb, pravico do (diplomatskega) predstavljanja in pravico do vodenja vojne. Politična, gospodarska in pravna vsebina tega koncepta pa se nenehno spreminjajo.

pozitivnega odziva, tj., nobena država Slovenije ni priznala kot državo, pač pa so se zganile zvezne oblasti in med drugim je sledil vojaški poseg z vsemi tragičnimi posledicami. Ne da bi se spuščali v vzroke politične krize, ki že prerašča v pravo državljansko vojno v mnogih krajih države, bomo poizkušali osvetliti nekatere novejšje dogodke predvsem z vidika mednarodne skupnosti. Ali je t. i. internacionalizacija jugoslovanskega kriznega žarišča res določena novost v delovanju mednarodne skupnosti ali pa gre za kontinuiteto razvoja odnosov v mednarodni skupnosti, kar bi seveda pomenilo, da prav temeljna konstitutivna načela strukture mednarodne skupnosti ne omogočajo radikalnejše, pa čeprav še tako zaželene, rešitve nastalih razmer. Pri tem se bomo poizkušali izogibati terminologiji, ki je izraz tipično jugoslovanskih razmer, in uporabljati tisto, ki je običajna v mednarodni skupnosti.

Priznanje države je politično in pravno dejanje, ki prizna določeno dejstvo ali pravno situacijo in je v diskrecijski pravici vsake posamezne države.² Države se torej svobodno odločajo o tem, ali bodo kakšno novo državo priznale ali ne. Pri tem običajno upoštevajo t. i. tri konstitutivne elemente državitvornosti, ki so: (definirano) ozemlje, (stalno) prebivalstvo in (učinkovita) oblast ali vlada.³ Manj pomembna se zdi zahteva, da mora država biti sposobna vzpostaviti odnose z drugimi državami.⁴ Toda vedno preostale države v mednarodni skupnosti tehtajo, kolikšna je verjetnost, razumno utemeljena na dejstvih, da se bo takšna tvorba tudi v prihodnosti obdržala. In ta presoja postaja pomembna v sodobnih razmerah še posebno zato, ker na svetu »nikogaršnje zemlje« ni več, kolonialnih razmerij je vse manj, jih praktično tudi ni več⁵ in tako lahko nove države nastanejo skoraj zgolj na ozemlju neke že obstoječe države. In ker temelji mednarodni red med drugim tudi na pravici držav do ozemeljske celovitosti, bi seveda vsakršno prezgodnje priznanje določenega ozemlja za državo pomenilo med drugim grobo vmešavanje v notranje zadeve posamezne že obstoječe države.⁶ V primeru Slovenije gotovo vprašanja nepriznavanja ne moremo povezovati z vprašanjem njenega protipravnega nastanka v tem smislu, da bi za svoj obstoj potrebovala tujo državo zaščitnico,⁷ saj se sklicuje na pravico narodov do samoodločbe in pomoči tuje sile ne potrebuje, niti ni moč povezovati nepriznavanja z grobim nespoštovanjem človekovih pravic,⁸ saj ima demokratično izvoljeno vlado in se sklicuje na obstoj pravne države po evropskih merilih.

Toda Slovenija v očeh mednarodne skupnosti vendarle ni izpolnjevala vsaj dveh pogojev: vprašljiva je bila njena učinkovita oblast zaradi funkcij, pristojnosti in moči zvezne države in drugič, na primeru vrste odcepitve, nazadnje pri baltskih

² Na tem mestu se s priznanjem držav s strani mednarodnih organizacij ne bomo ukvarjali, ugotovimo le, da je v tem primeru priznanje odvisno od ustanovitvenih in drugih aktov mednarodnih vladnih organizacij, ki v bistvu predstavljajo voljo držav. In drugič, da priznanje s strani mednarodne organizacije še ne pomeni priznanja s strani katere koli države članice mednarodne organizacije. V osnovi gre pri tem za sprejem večstranskih pogodb.

³ Ker gre za politično odločitev, poznamo tudi izjeme, kar velja npr. za priznanje Saharske arabske demokratične republike. Toda te izjeme so posledica pojmovanja v mednarodni skupnosti, da neka druga država protipravno zaseda določeno ozemlje, na katerem ima zgolj okupacijsko oblast.

⁴ To je npr. definirano kot četrti pogoj za mednarodnopravno subjektiviteto države v 1. čl. medameriške konvencije o pravicah in dolžnostih držav z dne 26. 12. 1933. Glej: 165 LNTS 19. Še danes to sodi v problematiko t. i. mikrodržav, ki pa se jim mednarodnopravna subjektiviteta načelno ne odreka.

⁵ V mednarodnih odnosih je problem postal samo t. i. čezmorski kolonializem in praviloma ne kolonializem na podlagi ozemeljske celovitosti, kot so se širile npr. ZDA in SZ, toda tudi vrsta drugih držav. Danes se o drugem valu dekolonizacije govori v zvezi s prizadevanji evropskih subnacionalnih regij za večjo samostojnost v odnosu na lastne države.

⁶ Tak primer je npr. bil priznanje Biafre s strani Slonokoščene obale, Gabona, Haitija, Zambije in Tanzanije.

⁷ Kot npr. Turška republika severni Ciper ali južnoafriški Homelandsi (Transkei, Bophutatswana, Venda in Ciskei).

⁸ Te težave je vsaj formalno imela Rodezija ob osamosvojitvi od Velike Britanije.

republikah, je bilo pričakovati kratkotrajnost formalne in deklarativne osamosvojitve.

Predvsem problematike prvega pogoja se je Slovenija vseskozi sicer zavedala, toda menila je, da lahko in mora iti za postopen proces, ki je potekal postopoma pravzaprav že z amandmaji k slovenski ustavi. Do enega hujših zapletov pri prevzemanju pristojnosti je pravzaprav prišlo pri carinah na začetku leta 1990, ki jih je Slovenija prenehala plačevati kot izviren dohodek federacije. Ideja o tem, da bi se carina odvajala zgolj za blago, namenjeno v Jugoslavijo, in ne za blago, namenjeno v Slovenijo, je morala nujno propasti zaradi odprtosti hrvaško-slovenske meje, ker hkrati ni bila dogovorjena carinska unija.⁹ Kakor koli že, carine so bile gotovo ena tistih pristojnosti, kjer se zvezni organi niso želeli odreči svojih pristojnosti.

Tri načine, kako bi Slovenija lahko postala suverena in neodvisna samostojna država, smo lahko teoretično predvideli. Prvič, s sporazumom vseh prizadetih strani, pri čemer v današnji balkanski stvarnosti le stežka določimo prizadete strani, da o legitimnosti ali celo legalnosti njihovih predstavnikov niti ne govorimo. Drugič, z enostranskim odcepitvenim dejanjem po vzoru npr. baltskih republik, pri čemer bi se morale zvezne oblasti s tem molče strinjati ali pa vsaj opustiti vsako dejanje, ki bi težilo k nadzoru nad tako nastalo državo in bi s tem v praksi zanikalo papirnato političnopravno dejanje osamosvojitve. In tretjič, Slovenija bi lahko postala samostojna država po uspešno preživeti državljanski vojni, v kateri bi de facto prevzela vso oblast nad svojim teritorijem in jo obdržala toliko časa, da bi mednarodna skupnost tudi pravno priznala to dejstvo.

Mednarodna skupnost je vseskozi vztrajala pri prvi varianti in po svoje se je Slovenija temu poizkušala prilagajati. Toda temeljni paradoks je bil, da po eni strani kot pogajalske partnerje ni dobila vseh merodajnih subjektov in po drugi strani se je tudi pri tistih pogovornih partnerjih, ki jih je imela, postavilo vprašanje kompromisa med samostojno Slovenijo in ozemeljsko celovitostjo Jugoslavije kot svojevrstna kvadratura kroga. Ali drugače povedano, kako je mogoče sporazumno rešiti problem, če se nasprotni strani ne moreta sporazumeti o problemu, oz. kaj se zgodi, če sporazuma ni mogoče doseči, zato ker gre dobiček enega na škodo drugega (zero-sum game). Kaj se torej zgodi, če sporazumno ni mogoče doseči samostojnosti, za kar se zdi, da je Slovenija trdno odločena, in za kar bi potrebovala spremenjena stališča drugih pogajalskih partnerjev. Tako se je Slovenija v bistvu odločila za drugo možno pot osamosvojitve, tj. za enostransko razglasitev neodvisnosti po vzoru Litve. Toda prav tako po istem vzoru so reagirale zvezne oblasti in v kombinaciji gospodarske in vojaške demonstracije moči so poizkušale predvsem spodnesti enega od konstitutivnih elementov države, tj. učinkovito oblast. V ta namen je vojska poizkušala zasesti in spraviti pod nadzor slovenske mejne prehode in s tem uveljaviti zvezni carinski režim, gospodarsko disciplinirati Slovenijo skupaj z ukrepi Narodne banke Jugoslavije, zvezne oblasti pa so tudi zaprle zračni prostor nad Slovenijo.¹⁰ Slovenija se je temu po svojih močeh uprla, kot je to vedela, znala in zmogla ter s tem poizkušala dokazati učinkovitost svoje oblasti. Vojaško nasprotovanje Slovenije je skoraj privedlo do tretjega možnega nastanka

⁹ Poizkus je malo spominjal na idejo tistih gospodarstvenikov, ki menijo, da se bo sicer Slovenija osamosvojila, toda glede kapitala, blaga, storitev in delovne sile se ne bo nič spremenilo po slovenski osamosvojitvi.

Ostali bi lahko celo v denarni uniji. Če se to isto predlaga za druge suverene države v mednarodni skupnosti, pa lahko hitro slišimo, da so možnosti neznatne, ker ne gre za obojestranske interese.

¹⁰ Vsi ti ukrepi so po svoje demonstracijske narave glede tega, kdo ima učinkovito oblast na določenem ozemlju. Še več simbolike bi bilo razvidno takrat, če bi bila letala, ki so v nizkem letu preletavala praznovanje neodvisnosti 26. junija, tista letala, ki jih je malo pred tem Jugoslovanska armada odpeljala slovenski Teritorialni obrambi.

ali propada države, toda na srečo so se oboroženi konflikti zaradi zapletenega ustavnopolitičnega položaja in pritiska mednarodne skupnosti prenesli za pogajalsko mizo.

Ne glede na povedano o priznanju države pa je treba ugotoviti, da ima v današnji mednarodni skupnosti vsaka država ne glede na priznanje pravico do obstoja, ozemelske nedotakljivosti in do nevmešavanja v svoje notranje zadeve. Zato se je tudi Slovenija postavila na stališče, da je pravzaprav žrtev napada tuje države.

V oboroženem konfliktu, ki je nastal, se je Slovenija načelno postavila na stališče, da gre za mednarodni oborožen spopad, natančneje rečeno, za meddržavni oborožen spopad. V skladu s tem je nasprotni strani dala vedeti, da bo spoštovala pravila mednarodnega vojnega prava, še posebno ženevske konvencije iz leta 1949.¹¹ To nista bila le propaganda in ustvarjanje imidža v mednarodni skupnosti, temveč je s tem poizkušala zavezati tudi nasprotno stran, da se bo v spopadu držala predpisanih pravil in s priznanjem mednarodnosti, tj. meddržavnosti konflikta, priznala tudi Slovenijo kot državo. Pri tem je manj jasno ali pa vsaj ni znano, zakaj ni obvestila o tem depozitarja konvencij oz. zakaj ni poizkušala sprejeti konvencij kot mednarodnopravni subjekt.¹² Prav tako se je manj sklicevala na agresijo,¹³ ki je bila izvedena nad njo kot državo in se je bolj sklicevala na okupacijo, ki je že posledica agresije in ki razen v nekaj obmejnih primerih ni ustrezala dejanskemu stanju. Kaže, da so Slovenijo pri tem vodili sumi o namenu zveznih oblasti in armade, za katere naj bi to bila zgolj prva faza obsežnejših operacij, usmerjenih k zamenjavi legitimne slovenske oblasti. Ali so takšni načrti zares obstajali, sicer ne vemo, predvsem pa s stališča mednarodne skupnosti niti ne bi bili potrebni. Uspešna uresničitev t. i. prve faze bi v popolnosti zadostovala za dokaz učinkovitosti zveznih oblasti. Res pa je s stališča politične propagande samostojne Slovenije bilo izredno učinkovito dokazovanje, da gre za poizkus ostankov sil komunizma, da zasedajo ozemlje, na katerem je bila izvoljena večstrankarska oblast.

In pri vsem tem, ko je Slovenija razglasila oborožene spopade za vojno, je ostala presenečena, da se vojna ne odvija le na bojnem polju, temveč tudi na vseh drugih področjih, torej tudi v gospodarstvu. Posebno jasno smo npr. doživeli bleščečo medijsko vojno, kjer je le redke motilo dejstvo, da sta obveščanje in medijska blokada šla na račun objektivnosti poročanja. Toda tudi zaplembe in zamrznitve premoženja, prepovedi trgovanja in izpolnjevanja obveznosti, »črne liste«, nezmožnost pristopa na sodišča kot stranka, imenovanje upraviteljev premoženja ipd. so sestavni del vsake vojne in pravila veljajo za vse fizične in pravne osebe, ki se obravnavajo kot sovražniki. Končno je lahko tudi lastnina teh fizičnih in pravnih oseb uporabljena za vojno odškodnino.¹⁴

Druga stran v spopadu, tj. Jugoslovanska (ljudska) armada, seveda ni sodila, da gre za mednarodni spopad, še več, izrecno je izjavila, da nasprotni strani ne priznava ne kot nasprotno vojujočo se stran niti ne kot vstajnike ali upornike.¹⁵ Da

¹¹ Slovensko besedilo je izšlo tudi v knjigi: A. Dolenc (ur.): Ženevske konvencije o zaščiti žrtev vojn, Ljubljana, Medicinski razgledi 1989.

¹² Npr. Alžirija je sprejela konvencije že pred samostojnostjo, poseben primer je Vietnam ipd. V grobem gre za to, da vzame depozitar pristop določene sile na znanje, o tem obvesti druge podpisnice, toda posamezna država stranka konvencij res lahko temu oporeka.

¹³ Npr. na osnovi Res. GS OZN 3314 (XXIX).

¹⁴ Glej npr. Ignaz Seidl-Hohenveldern: Völkerrecht G. Auglage, Carl Heymanns Verlag KG, Köln 1987, str. 408-410.

¹⁵ Še manj seveda kot osvobodilno gibanje ali de facto stabiliziran režim.

bo torej upoštevala zgolj 3. člen ženevskih konvencij, s čimer je vsaj priznala, da gre za oborožen spopad, ki ni mednarodnega pomena.¹⁶ S tem bi seveda bila dolžna spoštovati tudi II. protokol k tem ženevskim konvencijam iz leta 1977, ki med drugim vsebuje tudi Martensovo klavzulo o humanosti in zapovedmi javne vesti.

Kakor koli že, oboroženi spopadi, ki med drugim lahko vključujejo tudi vojno v smislu stanja, v katerem je treba uporabljati pravila mednarodnega humanitarnega prava, so vedno kruti in obžalovanja vredni ter zanikajo človekovo dostojanstvo. Zato je še toliko pomembnejše, da strani v sporu spoštujejo vsaj minimum tega, kar predvideva mednarodno pravo, in je vsega obsojanja vredno, če tega ne počno. Na podlagi različnih okoliščin in znakov pa se nam zdi, da obstaja utemeljen sum, da je prihajalo do kršitev na eni in drugi strani.¹⁷ Bojimo se, da do tega ni prihajalo predvsem v funkciji vojaške nujnosti (*Kriegsraison geht vor Kriegsmannir*), temveč predvsem zaradi nepoznavanja pravil, kar seveda ni sprejemljivo opravičilo. Kaže pa na neizpolnjevanje pogodbenih obveznosti že v mirnem času, saj bi morali posamezniki že takrat v celoti in povsem biti seznanjeni s pravili mednarodnega vojnega prava, še posebno humanitarnega in njihovim pomenom. O tem nas prepričuje tudi dejstvo, da cela vrsta mirnodobnih pogojev ni bila izpolnjena (npr. označitev kulturnih dobrin ipd.).

Toda oboroženi spopadi, ki grozijo prerasti v državljansko vojno skoraj sredi Evrope, so dodobra vzburkali svetovno javnost in politiko razvitih držav. Oboroženi spopadi imajo med drugim to neprijetno lastnost, da se, če niso res dobro nadzorovani, končajo z nepredvidljivimi posledicami. Te posledice pa lahko ogrozijo mir do te mere, da se ustavi razvoj in s tem blagostanje. Zato je ohranjanje miru in varnosti eden temeljnih ciljev poveljne mednarodne skupnosti in so načela mednarodnega obnašanja v funkciji tega cilja. To pa med drugim velja tudi za pravico narodov do samoodločbe kot tudi za ozemeljsko celovitost držav.¹⁸

Iz teh razlogov in zaradi zaskrbljenosti za razvoj dogodkov so posamezne države in skupine držav že pred oboroženim spopadom v Sloveniji posvečale veliko pozornost emisarjem iz Jugoslavije, prav tako pa so svoje predstavnike pošiljale v Jugoslavijo. Ta živahna diplomatska in paradiplomatska aktivnost je običajna v mednarodni skupnosti, namenjena je izmenjavi mnenj, izrekanju opozoril in nasvetov in se kot intercesija ne more imeti za neprijazno dejanje ali vmešavanje v notranje zadeve posamezne države. Rezultat tega, pa naj so vzroki takšni ali drugačni, je bil, da so se države mednarodne skupnosti odločile podpreti zvezne oblasti, tj. enotnost Jugoslavije, in so se v ta namen ena za drugo odločile za komuniciranje zgolj z zveznimi oblastmi. Toda realnost oboroženega spopada, ki so ga želele preprečiti zaradi lastnih interesov, je povzročila, da so Jugoslaviji ponudile svoje dobre usluge pri reševanju nastalih razmer, obenem pa so seveda zagrozele z gospodarskimi in političnimi sankcijami, tj. z neprijaznimi in neprotipravnimi dejanji, če se razmere ne bodo rešile po mirni poti.

¹⁶ Lahko bi se morda sklicevala na to, da gre za notranje nemire in napetosti, za sporadične akte nasilja ipd., ki niso oboroženi spopadi v smislu ženevskih konvencij.

¹⁷ Npr. izjava armade, da je uporabljala prepovedano vrsto orožja zgolj proti Teritorialni obrambi, ali izjava slovenskega pravosodnega ministra, da se kršilci mednarodnega prava ne bodo obravnavali kot vojni ujetniki, hrvaškega predstavnika vlade, da novinarji v spopadih žal niso niti formalno zaščiteni ipd.

¹⁸ Med drugim se v imenu miru in varnosti združuje Evropa, je Nemčija imela težave pri združevanju, se je Avstriji prepovedala priključitev Nemčiji ipd. Določen temelj temu bi lahko iskali tudi v 74. členu ustanovne listine OZN, ki med drugim govori, da je treba »primerno upoštevati koristi in blaginjo ostalega sveta...«, ko je govor o samosvajanju nesamoupravnih ozemelj. Po drugi strani pa deklaracija 7 načel govori v kontekstu samoodločbe o ozemeljski celovitosti zgolj tistih držav, ki temeljijo na pravici narodov do samoodločbe.

Jugoslavija je po drugi strani zaradi lastnih interesov in notranjepolitične šibkosti sprejela dobre usluge Evropskih skupnosti, ki pa so se v praksi sprevrgle v nekakšno mediacijo oz. posredovanje. Oba načina mirnega reševanja sporov, ki sta sicer v praksi težko med seboj ločljiva, nista nobena novost v mednarodni skupnosti. Stara sta najbrž toliko, kolikor so stara sredstva mirnega reševanja sporov.¹⁹ Običajno se sicer uporabljata v meddržavnih sporih, toda niso redki primeri, ko se uporabljata tudi v notranjepolitičnih sporih.²⁰ Bistvo posredovanja je, da posrednik ni le za komunikacijo, tako kot to velja pri dobrih uslugah, ne svetuje in ne prepričuje zgolj obe strani posebej, temveč predlaga tudi lastna stališča, išče kompromise in aktivno sodeluje pri pogajanjih.²¹ Včasih so rezultat tega kongresi ali konference in ena od bistvenih značilnosti posredovanja je, da ni obvezujoče, da ima torej svetovalno naravo.

In prav to vlogo posrednika je v bistvu odigrala t. i. »evropska trojka« z jasnim sporočilom: sprejmite ali pustite. V osnovi so stranem v sporu, predvsem v Jugoslaviji, dali vedeti, da je tak predlog tisto, česar so sposobni in tudi upravičeni, ter da menijo, da bo sredstvo uspešno kot osnovni pogoj za rešitev krize. In če bo to tako, bodo tudi v bodoče z vsemi stranmi sodelovali. Če pa strani tega ne želijo, naj rešujejo probleme po lastni presoji, končno bi svet lahko prenesel tudi nov Libanon. Toda to bo konec sodelovanja. V tem smislu ne gre za nikakršen ultimat Evrope, temveč za rešitev, kot so jo bili sposobni v najboljši veri ponuditi, in na preostalih straneh je, da jo sprejmejo ali zavržejo. Pomembno pri tem je, da je Evropa v bistvu posredovala zgolj pri ustavitvi sovražnosti, da torej ni vsiljevala političnih rešitev krize.²² V tem smislu je »evropska trojka« pozvala k zamrznitvi vseh ukrepov, ki so spopad izzvali, in k vzdržanju od vsakršnih ukrepov, ki bi lahko nadalje poslabšali razmere, kar je tudi običaj in pravilo pri reševanju sporov v mednarodni skupnosti. Strani v sporu je zgolj napotila na pogajanja o bodočih medsebojnih odnosih. Predpostavka tega je, da bodo pogajanja potekala v dobri veri, kar naj bi v trimesečnem roku dalo tudi ustrezne sporazumne rezultate. Posebno vprašanje pa se zastavlja, če evropska predpostavka ne bo držala.

Ugotovimo lahko, da je takšna internacionalizacija razmer, kot smo jo doživeli, normalna in dopustna v mednarodni skupnosti. Težava za Slovenijo je, da je internacionalizacija sledila predhodni politični odločitvi držav mednarodne skupnosti, da bodo podprle ozemeljsko celovitost države Jugoslavije, enakopravnega subjekta med njimi. Ta odločitev je prišla zaradi premisleka o tem, da bi razpad Jugoslavije ogrozil odplačevanje njenih dolgov, da bi se s tem zmanjšal enotni trg, da politična in varnostna razmišljanja zahtevajo stabilnost na podlagi statusa quo ali vsaj doziranih in nadzorovanih sprememb ter da bi lahko to bil nevaren precedens za vrsto evropskih držav, kjer bodo posledice le težko predvidljive. V nasprotju s temi željami pa bi edina izjema lahko bila miroljuben in sporazumen dogovor v Jugoslaviji v skladu z načelom mirnih sprememb meja v helsinkiški sklepni listini. Prav oboroženi spopadi pa so bili tisti, ki so v nasprotju s sprejeto politiko dokazovali, da lahko morda enotnost Jugoslavije za vsako ceno ogrozi ravno tiste cilje, zaradi katerih naj bi Jugoslavija ostala enotna. Že pri vprašanju uresničevanja človekovih pravic lahko enotna država postane prav sredstvo zani-

¹⁹ Člen 33. ustanovne listine OZN jih npr. našteva kot pogajanja, anketo, posredovanje, spravo, razsodništvo, sodno rešitev, obračanje na regionalne ustanove ali dogovore in druga sredstva po lastni izbiri.

²⁰ Npr. v Angoli, Nikaragvi ipd. S tem seveda ni še nič rečeno glede uspešnosti posameznih metod.

²¹ Npr. campdavidski sporazum med Egiptom in Izraelom, kjer je vlogo posrednika opravil ameriški predsednik.

²² Avstrijo npr., ki je dajala vtis pristranskosti, so opozorili jugoslovanski zvezni organi in mednarodna skupnost, pa tudi v notranjepolitičnem življenju je prišlo do manjših zapletov.

kanja tega cilja, zaradi česar bodo ogroženi tudi tisti ekonomski in politični cilji, ki naj bi jih enotna Jugoslavija izpolnila.

Seveda je pri tem nastopilo nekaj paradoksov. V bistvu je brionska deklaracija kot vrsta političnega sporazuma izhajala iz želje po ohranitvi ozemeljske celovitosti Jugoslavije, toda po drugi strani je Slovenijo morala priznati kot silo, če ne že kot de facto državo. Internacionalizacija konflikta teži torej po svoje k statusu quo v mednarodni skupnosti, ker drugačne internacionalizacije tudi biti ne more, po drugi strani pa prav ta internacionalizacija nosi v sebi kali novega reda. Kot jamstvo za reševanje konflikta po mirni poti pa stoji Jugoslavija pred grožnjo, da bo ob morebitnem nadaljevanju oboroženega konflikta prišlo do mednarodno-pravnega priznanja Slovenije in Hrvaške. Ker gre za grožnjo Jugoslaviji in ne obljubo Sloveniji in Hrvaški, se tudi ne kaže preveč zanašati na njeno uresničitev, saj bo ta odvisna od dejanskega razvoja dogodkov.

Pri vseh sporazumih, še posebno takšnih, kot je brionska deklaracija s svojo prvo prilogo,²³ pa se postavlja vprašanje nadzorovanja uresničevanja sporazuma. Zato so potrebni nadzorniki, ki so v tem primeru predvideni v drugi prilogi kot opazovalna misija. Pri tem to ni misija Evropske skupnosti, ki je deklaracijo izdelala, temveč misija KVSE, ki ima svoje formalno pokritje v institucijah, predvidenih s pariško listino. To gre pripisati po eni strani želji po strokovnosti in nepristranskosti, po drugi strani pa težavam pri evropskem političnem sodelovanju. V osnovi pa tudi takšna misija ni novost in jo v mednarodni skupnosti poznamo kot eno od sredstev mirnega reševanja sporov pod imenom preiskava ali anketna komisija. Ta obstaja zato, ker se strani v sporu pogosto razhajajo v prikazovanju in presojanju dejstev, ki so vzrok ali povod za spor. Poročilo takšne komisije ne obvezuje stranke, temveč je samo izhodišče za razgovore in morebitne akcije. Evropski trojki pa bo s tem pomagala pri tem, da bo na podlagi poročil o dejanskih razmerah ukrepala glede svoje nadaljnje vpletenosti.

Predvsem od jugoslovanskih političnih pogajanj bo odvisno, kako uspešno je bilo posredovanje tujine. To posredovanje se je držalo običajev in pravil v mednarodni skupnosti, ki dopuščajo spremembo odnosov kot rezultata spremenjenih realnih razprav, toda dogovorno in po mirni poti. Doslej lahko trdimo, da je posredovanje tujine pripomoglo k ustvarjanju razmer, v katerih se strani v sporu lahko pričnejo vsebinsko pogajati. Golobi pri tem upajo, da bodo pogajanja v dobri veri vendarle pripeljala v treh mesecih do ustrezne miroljubne rešitve jugoslovanske krize, jastrebi pa bodo ta čas gotovo poizkušali izrabiti po svoje. Mednarodna skupnost bo še nadalje stala ob strani, posredovala pa bo le, če jo bodo za to zaprosili mednarodno priznani organi, in bo s klasičnimi dovoljenimi sredstvi mirnega reševanja sporov poizkušala vplivati na potek, tako da bo to v korist miru in varnosti. Vsakršna druga internacionalizacija, morda celo s policijsko silo, ne bo prišla v poštev, razen ob bistveno spremenjenih razmerah, ki bi jih označevale množice beguncev, genocid ipd. Odnosi v mednarodni skupnosti se le počasi spreminjajo, kajti tudi ti odnosi so svojevrsten vir stabilnosti. Ključ za rešitev problema ostaja v jugoslovanski družbi, ki je vse bolj regionalna mednarodna skupnost.

²³ Objavljen v časopisu »Delo« dne 7. 7. 1991.